

Tekintetes képviselőtestület!

A gyöngyösi gymnasiumnak a középiskolai törvény értelmében át kell alakitattni, ezen kérdés tovább függőben nem maradhat, mert az intézet ki van téve annak, hogy a legközelebbi időben bezáratik; a legjobb esetben négy osztályúra szállítatikle, négy osztályú gymnasiumnak pedig, sem értelme, sem értéke ma már nincsen.

Az a kérdés tehát hogy az ügy, mely ma már a legégetőbb jelleget hordozza méhében miként oldható meg.

Mélyre ható tanulmányaim alapján gymnasiumunk kérdésének megoldására nézve véleményt s illetve indítványt vagyok bátor a tekintetes közgyűlés elé terjeszteni, oly indítványt, mely anyagi helyzetünk kiváló figyelembe tartása mellett egyedül teszi lehetővé a gymnasium megtartását, annak 8 osztályúvá való fejlesztését.

Nem képezhet kérdést, nem szükséges annak megvitatása, hogy ezen középiskolai intézetünkre mily elkerülhetlen szükségünk van.

Kétségtelen, hogy a szülőknek a polgároknak ezen intézet képezi egyedüli menedéket gyermekeik kiképzésére, ezen intézet az egyedüli út városunkban, a gyermekek jövőjének megállapítására, s ha nem volna, újból meg kellene teremtenünk, hogy kétségbeejtéstől mentjük meg a szülőket gyermekeik jövőjének sz. gondjában.

Kétségtelen az is, hogy oly szerencsés helyzetben vagyunk Gyöngyös városában a sz. Ferencz reud kiváló elismerést és mély tiszteletet érdemlő háza és tagjaival, mikért a városnak, ha összehesonlítást teszünk egyéb a közép iskolát fenntartó városokkal, — Magyarországon ily mértékű iskola fenntartása a legkisebb áldozatba kerül még akkor is, ha az intézet 8 osztályúvá fejlesztetik, s az igazság és méltányosságnak megfelelőleg a képzett és diplomával ellátott tanárok dotációját a mai mérvtől emeljük is.

Ezek után, mielőtt tulajdonképeni indítványomra áttérnék, engedje meg a tekintetes képviselő testület hogy a következtetések miatt elmondjam rövid díjhéjban Gyöngyös város gymnasiumának történetét:

Róbert Károly 1833 évben Gyöngyös városát a budai polgárok szabadalmában részesítvén, az országnak jelesebb városai sorába emelte, már ekkor említett a város nevelés ügye, azonban ez időtől nem birunk hiteles adtokkat arról, hogy iskolái mily mérvűek voltak s mily alapon állottak fenn, az bizonyos csupán, hogy már ez időből is tétetik említés a város iskoláiról (lásd Mészáros Ferencz idevonatkozó munkáját).

1633 évtől birunk hiteles adatokat, ugyanis:

Pázmán Péter biboruok szorgalmazására Pyber János akkor egri püspök Pap Ferencz Jézus-társulati atyát rendelte Gyöngyösre az ifjuság tanítására; a polgárság látva Pap Ferencz buzgóságát, az akkor parancsnokló török-vezér beleegyezésével, folyamosodott

a város Forro György Jézus-társulati rendfőnökhöz, hogy a tanítás ellátására küldjön még néhány szerzetes atyát, ki is ezen kérelem folytán 1634 október hó 2-áról kelt okmányában tudatá a várossal, hogy Stankovits és Magdalenitz atyákat rendelte Gyöngyösre, hogy itt az úr szőleijében működve, egyszersmind az ifjuság nevelésével is foglalkozzanak.

1635-ben az említett atyáknak annyira megsokasodott nevelési munkája, hogy már négy szerzetes egyénre volt szükség, kiknek lakásáról és élelmezéséről a város segélyezése mellett Lósy Imre egri püspök gondoskodott; — ekkor gyűjtés indítatott meg és több egyházi és világiak adományozása a város és a szomszéd községek lakosainak adakozásából egybegyűlt összeg a fent nevezett Jézus társaságbeli atyákat oly helyzetbe hozta, hogy 1652-ben az addig fentartott nyelvtani osztályokhoz (syntaxis) a retorica és poesis osztályát is az az 5 osztályt felállították.

A gymnasium egész 1678-ig teljes virágzásban volt, ekkor Tököly Imre a jezsuitákat a tanítástól elmozdította, s mint a város ura meghagyta a tanácsnak, hogy a megyés püspöktől kérjenek tanítókat s azokat a szt. Bertalan templom jövedelmeiből fizessék. Arról, hogy mi történt ezen rendeletre, hiteles adataink nincsenek, a politikai viszonyok változtával Széchényi György esztergomi érsek által 1689 decz. 15-én kiadott fölhívása, illetve rendelete, melyben Gyöngyös város előjáróságának excommunicatio büntetése terhe alatt meghagyta, hogy a református egyház szolgákat a veszélyes elvű tanárokkal együtt a városból három nap alatt kiutasítsák — s a tanulóifjuságot szétoszlássák, — arra enged következtetni, hogy ez ideig a reformátusok kezében volt a tanítás.

Ez időtől ismét a jezsuiták veték kezükbe a gymnasiumot s egész 1705 évig háborítlanul működtek, a mikor a fölkelők által Szécsényben tartott országgyűlésen száműzetésük kimondatott, mely után 1707 év márczius hó 17-én Gyöngyös városából eltávoztak.

Távozásuk után ingó és ingatlan javaik vegyes bizottság által összeiratott és a világi papság gondozására bízott, Telekessy István egri püspök azonnal négy tanítót küldött a gymnasiumi ifjuság tanítására. Ezek tanítottak 1710-ig, mikor a szabadságharcz lecsillapultával 1710-ben ismét két jezsuita atyának sikerült a városba jönni, kik előbbi állásukba visszahelyeztettek és 1711 május havában a gymnasium vezetését ismét átvették.

A számra folyton növekvő ifjuság befogadására adakozásoktól összegyűjtött összegből 1758-ban építették a jelenlegi gymnasiumot, hol 1774 évig háborítlanul folytatták a tanítást. Ekkor a pápa által eltörlöttettek, s a jezsuiták társházának egész vagyona elárvereztetett, az ebből befolyt 50000 (ötven ezer) forint az országos kincstárba szállítottott be.

A Jézus rend eltörlése után, a gyöngyösi gymnasiumot gróf Eszterházy Károly egri püspök, az egri lyceum halhatatlan alapítója vette pártfogásába, négy világi papra bízta annak vezetését és a tanítást, azokat négy évig minden szükségességekkel ellátta. Ez idő alatt a püspök fölterjesztést tett a helytartó tanács utján Mária Terézia Ő felsége a magyar királynéhoz, hogy a város és messze kiterjedő vidéke gyermekeinek érdekében gymnasium létesítése szükséges, ajánlotta, hogy a tanítás kegyesrendi atyákra bízassék, ez legfelsőbb jóváhagyást nem nyert, hanem a helyett a gymnasium felsőbb osztályai megszüntetettvén, három osztályúra szállítatott le, és annak alkalmas tanárokkal ellátására a szt. Ferencz rendi atyák lettek fölhíva, akként, hogy Krejcsinovszky János akkori rendfőnök utasított három tanképes egyénnek haladék nélküli javaslatba hozatalára.

A szt. Ferenczrendiek a tanulmányi alaphoz nyerték fizetésüket és tanítottak 1776 év november 6-tól 1789 év végeig, mikor a tanév végén a gyöngyösi gymnasium felsőbb rendeleettel megszüntetett.

A város polgársága és Hevesvármegye tisztviselői folyton ismételve kérték és szorgalmazták a gymnasium felállítását, azonban sikertelenül, és így 1790 október hó 9-én tartott megyegyűlésen kimondták, hogy a gymnasium mind 5 osztálya megnyitassék, a városi közönség megbízta Józsa János ügyvédet és Nagy János tanácsost, hogy a Budán székelő országbíró nyerték meg az ügynek, annak közbenjárásával eszközöljék ki, hogy a tanulmányi alaphoz fizetésesnek a szt. Ferencz rend főnöke által kinevezendő tanárok. Pap Primus szt. Ferenczrendi főnök ugyan az év október 20-án azon ajánlatot tette, hogy egy évre ingyen ad alkalmas tanárokat; a küldöttség azonban csak ígéretet nyert; de a kérelemnek eredménye nem lett; — ez nem csökkentette a buzgalmat a gymnasium vissza állítása iránt, mert az nélkülözhetlen volt, addig fáradtak, míg az akkori hercegprímás Battyányi Józsefben hatalmas pártfogót nyertek, Bujanovich Károlyt kérték től ügyünk előmozdítására, kinek sikerült kinyerni, hogy I. Ferencz király Ő felsége elrendelte, miként Gyöngyösön három osztályú gymnasium állítsák től, melynek igazgatója és tanárai a tanulmányi alaphoz fizetendők. Papp Primus szt. Ferencz rendi főnök tanárok iránti gondoskodásra fölhivatott Szubányi Ferencz jezsuita, ekkor már egri megyebeli pap igazgatónak kinevezetett s a gymnasium 1794 november 1-én nagy ünnepélylyel megnyitott.

Ezek után nagy buzgóság fejtetett ki a magasabb osztályok ismeti fölállítására végett, a nehézség leginkább onnan származott, mert az elemi iskolákra sem volt a városnak alkalmas épülete s először erről kellett gondoskodni. E bajon Páldy Mihályné szül. Nagy Margit asszony jótékonyasága segített, ki 1798 április 15-én kelt végrendeletében 6000 frtot hagyományozott akként, hogy annak kamatából felsőbb két osztály költsége fődöntessék; ezen alapon felsőbb helyen tett kérelemre megengedett, hogy a gymnasium 5 osztályúra emeltessék s 1798 november 4-én ismét a szt. Ferencz rendiek vezetése alatt megnyitott a 4 és 5 osztály, 1806-ban, midőn a tanrendszer változott, a gymnasium 6 osztályúra emeltetett.

Igy állott fönn virágzóan a tanintézet 1851 évig, mely évben a cs. közoktatásügyi miniszterium a gymnasiumot 4 osztályúra szállította le és az addig tanulmányi alaphoz fizetett 500 pengő-forint segély megtagadtatott, sőt ezen segélyről Gyöngyös város tanácsa 1853 január 27-én 889/852 szám alatt le is mondott, okmány városi levéltárban B) levelező könyv

89 lapján 195 f. sz. (Iratok föltalálhatók helytartótanácsi iratok között 1852 évi 316—317 számok alatt hol a cs. Pest kerületi tanhatóság november 9-éről kelt 1655 számú a segély lemondására vonatkozó fölhívás is fekszik.)

Ezekből világosan az látható, hogy a jezsuiták vagyona, mely a tanulmányi alaphoz csatoltatott egyesek és az az idejű püspökök adakozásából gyűlt össze, és kizárólagosan mint a gyöngyösi gymnasium alapja és nem a jezsuiták tulajdona. Nem volt tehát joga a magas kincstárnak azt elkobozni és más célra fordítani, mint a gyöngyösi gymnasium céljaira; ez iránt a város már fölségfolyamodványt nyújtott be, ennek eredménye bevárando és ha igazságos kérelmünk kérvényi uton jogos megoldást nem nyerne, véleményem szerint jogainkat annak idején törvény utján is érvényesíthetjük.

Addig is azonban míg a felség folyamodványsorsra eldől, a gymnasium kérdésének megoldása halasztást nem szenvedvén, a teendőkre nézve véleményem a következő:

Gyöngyös városában nézetem szerint egyedül alkalmas épület a gymnasium felállítására a Takarékos és hitelintézet háza a volt br. Beust ház, ez a központon fekszik, nagy kellemes udvara és hátul nagy kertje van, — az emelet átalakítható könnyű módon 5 megfelelő szép nagy tanteremé, ezeken kívül marad a lépcső ház felett egy szép tágas szoba, mely tanári szobának használható; — az emeletes épület földszintjének egyik szobája igazgatói szobának rendezendő be, a többi helyiségek elegendő könyvtárnak, múzeumnak s egyéb szükséges tanszerek befogadó helyiségeknek; — az utcára kiálló a Brezovay-féle házhoz épített lakház kiépítendő volna az emeletes házig ez így szintén ad 5 szép tantermet, — volna tehát 10 tanterem, ezek megadják a 8 osztályt, egy terem felmarad a netalán szükséges párhuzamos osztályhoz, egy terem rajzterem, mely egyszersmind diszteremül is szolgál. A parochia falhoz épített két kisebb lakás megmaradhat változatlanul szolgál és pedellus lakásnak.

A hátulsó nagy kert teljesen megfelel nyári tornahelyiségnek, sőt oda építhető a fedett torna helyiség is, vagy ha a nyári helyiséget kisebbíteni nem akarjuk, úgy az utca frontjára az udvar kelet-déli részén is szépen elhelyezhető a fedett torna helyiség.

Ez a gymnasium kérdésének legpraktikusabb, legolcsóbb s a mi fő, legkönnyebb és gyorsabb megoldási módja ugyanis:

Az épület úgy mint ma áll, mint biztosan tudom, megszerelhető a Takarékos és hitelintézettől 22 ezer frtért, mely a város által, minden megerősítés nélkül 20 év alatt letörleszthető, — az átalakítás költségei 15—20 ezer frtra tehetők, mely összeg fedezetére tegye a város félre azon évi 5000 frt hasznot melyet három éven át a közbiztonsági jövedelme ad, a még hiányzó 5000 frt is kikerül megerősítés nélkül, más helyen azt is megmondom annak idején honnan, — s kész a sokat vájt kérdés.

Lesz a városnak a központon egy mindig és mindere alkalmas igen értékes épülete.

Mindezt azon feltevés mellett ajánlom, ha előbb a miniszterium is kimondja, hogy az épület gymnasiumnak alkalmas.

Vannak, kik új épületről beszélnek; — tekintetes képviselőtestület ez csak álom, mert egy új 8 osztályú gymnasium felépítése s felszerelése többé jön 100.000 frtnál, — Gyöngyös városa pedig nincs azon

helyzetben hogy akár kölcsön, akár más úton ily összeget előállíthatna, — de nincs is alkalmas helyünk hová egy új gymnasiumot építhetnénk, s ha ezen álláspontra helyezkedünk, úgy bátran állítom, ki a város helyzetét és viszonyait ismerem, hogy a gymnasium kérdése annak eltörlesztésével fog megoldatni.

Felmerül önkénytelenül ezen kérdés mellett az is, hogy mi történjék a régi gymnasiumi épülettel, erre véleményem az; — ha az épület polgári leányiskolának nem volna alkalmas, — az esetben földszinti helyiségéből áruzsarnok alakítando akként, hogy egy nagy folyosó nyitandó a közepén, kívülről nagy üvegablakokkal boltok, az emelet vigárdává alakítandó és ez akkor szép jövedelmet biztosítand a városnak, — s hogy a befektetést is megkímélje a város, azt hiszem találkozánd oly bérlő is, ki az átalakítás költségeit előlegezi s a bérösszegeből magát kielégíti; — de ha a város maga fogja is viselni az átalakítás költségeit, a befektetett tőke bizonyára búsán gyümölcsöző lesz.

Ezek alapján indítványom következő:

1) Mondja ki a tekintetes képviselő testület, hogy javaslatomat elvileg magáévá teszi.

2) Intézzon feliratot a nagyméltóságú m. kir. vallás és közoktatási Miniszter urhoz az iránt, hogy szakközegét küldje ki sürgősen a javaslatba hozott épületek megvizsgálására a czélból, hogy adjon véleményt arra, valjon az gymnasiumnak alkalmas-e?

3) Küldjön ki kebeléből egy bizottságot, melynek feladata legyen az általam tett javaslat alapján, a takarékos és hitelintézettel a ház ára iránt megállapodásra jutni, — az átalakítási költségek mennyiségéről meggyőződni, — a régi épületre épen úgy, mint az új épületnél.

Ezen küldöttség adjon ezután tapasztalatairól kimerítő jelentést és véleményt.

A tekintetes képviselőtestületnek

Gyöngyösön, 1893 január hó 31-én

tisztelettel

Taposi Márton
v. tanácsnok.

Vaschott Sándor
* 150284 *
Művelődési Könyvtár